

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Триваюча десять років російсько-українська війна актуалізувала не лише проблему вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства, а й перегляд усталених у юридичній науці понять і підходів. Насамперед йдеться про кримінально-правову охорону основ національної безпеки. Кількість вчинених злочинів проти основ національної безпеки України з 2014 року зростає в геометричній прогресії. Так, лише за січень–травень 2024 року кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України становить 638 [1].

Верховна Рада України з початку відкритої агресії росії 24 лютого 2022 року оновила Кримінальний кодекс України в частині відповідальності за злочини проти основ національної безпеки. Тому особлива увага науковців і практиків прикута до першого розділу Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Злочини проти основ національної безпеки України». Адже головний обов'язок Української держави – це утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Цей імператив зазнав фіаско в умовах російсько-української війни. Не вдалось захистити фундаментальні державні цінності, як-то конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, і, як результат – безпрецедентне порушення російською федерацією прав і свобод громадян України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливої актуальності та важливості проблематика злочинів проти основ національної безпеки України набула у 2014 році, з початку російської агресії. Значний внесок у наукову розробку цієї проблематики зробили: П. Андрушко, М. Бажанов, Ю. Баулін, О. Бандурка, В. Борисов, П. Берзін, В. Гришук, О. Дудоров, В. Ємельянов, О. Костенко, В. Кубальський, В. Кузнецов, П. Матишевський, В. Матвійчук, М. Мельник, В. Навроцький, Г. Новицький, Д. Олейніков, Є. Письменський, М. Рубашенко, А. Савченко, В. Сташис, Є. Стрельцов, В. Тацій, В. Тихий, М. Хавронюк, В. Шаблистий, О. Шамаара, Р. Чорний, О. Чуваков, В. Янко, С. Яценко та багато інших вчених.

Метою цієї статті є розробка теоретичних засад кримінально-правової охорони державної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В Особливій частині КК лише перший розділ не змінив своєї назви із набранням чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [2]. Якщо у назві інших розділів мовиться про кримінальні правопорушення, то перший розділ зберіг свою назву «Злочини проти основ національної безпеки України». Водночас після внесення змін до цього розділу у 2022 році він містить і норми, які передбачають відповідальність за кримінальні проступки – частини 1 і 2 ст. 111¹ «Колабораційна діяльність». Наявні два шляхи вирішення цієї проблеми: або змінити назву розділу на «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України», або посилити відповідальність за «публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресо-

ра, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України) і «добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора», передбачивши основний вид покарання у виді позбавлення волі.

Очевидно, що наразі немає адекватної оцінки законодавцем ступеня суспільної небезпечності колабораційної діяльності. На цьому наголошують й інші вчені, зокрема, З. Загиней-Заболотенко: «У санкціях частин 1 та 2 ст. 111-1 КК позбавлення права слід передбачити як додаткове обов'язкове покарання, що гарантуватиме високу ймовірність його призначення засудженим за відповідні форми колабораційної діяльності» [3, с. 482].

Доречно зауважити, що під час обговорення проекту, прийнятого у 2001 році КК України, пропозиції були різні – від акценту на інтересах держави до пріоритету захисту життя та здоров'я особи. Обраний законодавцем варіант фахівцями критикувався як радянський рудимент, негативна тенденція, що властива авторитарним недемократичним державам. Мов оскільки найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека» (ст. 3 Конституції України), то пріоритетне місце т. зв. державних злочинів (у редакції Кримінального кодексу Української РСР 1960 року (далі – КК УРСР) суперечить Конституції України, міжнародним договорам, ратифікованим Україною, інтересам громадянського суспільства тощо [4, с. 27].

Науковці звертають увагу на те, що утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, і за таких обставин норми про злочини проти людини та її прав повинні мати першість у Особливій частині КК [5, с. 36]. Однак далі вчені все ж аргументують обґрунтованість «першості» злочинів проти основ національної безпеки України тим, що призначення цього розділу є «більш значущим, ніж *просто захист інтересів держави*» (курсив мій. – Авт.). Позицію вчених загалом підтримую, однак не згодна із применшенням ролі держави як об'єкта кримінально-правової охорони. Головний *інтерес України як соціальної і правової держави* – забезпечення прав людини. Історія України ХХІ століття свідчить, що слабка держава не здатна захистити права і свободи своїх громадян, гарантовані Конституцією України. Основні цілі стратегії національної безпеки – це мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави ... тощо [6].

Тому пріоритетною метою стратегії національної безпеки є, безперечно, безпека держави. Саме держава, її безпека є головними цінностями кримінально-правової охорони, бо їх вразливість і незахищеність зумовлюють загрози для кожної людини та несуть небезпеку для українського суспільства в цілому.

Поняття «основи національної безпеки» містить термін «безпека», який у переліку найвищих соціальних цінностей ст. 3 Конституції України розташований на останньому місці. На мою думку, безпека є поняттям, що уособлює всі найважливіші людські цінності – життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність, тому заслуговує на першість у цьому переліку.

Семантичне значення поняття «безпека» – стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [7, с. 83]. У ХХІ столітті, коли глобалізація є основною тенденцією розвитку людства, а тоталітарні держави загрожують існуванню світового правопорядку, утопією вважаю ідею про можливість існування «стану людини чи держави, яким нічого не загрожує». Проте держава зобов'язана створити ефективну систему захисту як власної безпеки, так і своїх громадян. Без забезпечення власної безпеки держава не здатна гарантувати конституційні права і свободи своїх громадян.

Родовим об'єктом злочинів проти основ національної безпеки України визначено охоронювані кримінальним законом суспільні відносини щодо «*забезпечення безпеки держави у вказаних сферах національної безпеки*» (курсив мій. – Авт.) [8, с. 469]. У своїй монографії «Злочини проти основ національної безпеки за кримінальним правом України» Р. Чорний пропонує зміну назви аналізованого розділу на «Злочини проти безпеки держави». Загалом, слухна пропозиція. Основи національної безпеки – це атрибути української державності (атрибут – «суттєва, невід'ємна

властивість предмета або явища» [7, с. 47]): суверенітет, недоторканність кордонів, територіальна цілісність тощо. Ці цінності є ядром безпеки будь-якої держави.

Державність інколи розглядають як синонім держави. Сучасні науковці цитують Володимира Винниченка, видатного українського політика і письменника, голову першого українського уряду, який ще в 1949 році визначав державність як комплекс тих інститутів економіки, політики, культури, які діють на території, населеній національним колективом, що зв'язують його в компактну цілість та забезпечують його розвиток у сучасному і майбутньому [9, с. 11]. Екскурс в історію слід продовжити, зокрема, ще раз згадати структуру Кримінального кодексу УРСР, в Особливій частині якого першою главою було передбачено відповідальність за «Злочини проти держави». Ця глава містила дві частини «Особливо небезпечні злочини проти держави» та «Інші злочини проти держави». До першої частини було віднесено, зокрема, такий злочин, як «Терористичний акт», який розглядався на той час як убивство або тяжке тілесне ушкодження державного чи громадського діяча або представника влади, вчинене у зв'язку з його державною чи громадською діяльністю, з метою підризу або послаблення радянської влади. У 1989 році до цієї глави КК була включена також ст. 62-1 «Заклики до вчинення злочинів проти держави», у якій каралися публічні заклики до зради Батьківщини, *вчинення терористичного акту* або диверсії (виключена на підставі Закону від 17.06.1992 р.). Отже, терористичні злочини у кримінальному законі розглядалися як особливо небезпечні злочини проти держави. У чинному КК України терористичні злочини розміщені в розділі «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки». У цьому контексті доречно зазначити, що судова практика в цій частині є доволі неоднозначною, оскільки незаперечним фактом є невідповідність суті терористичних організацій «ДНР» і «ЛНР» кримінально-правовим ознакам таких організацій [10; 11].

Саме з урахуванням особливостей здійснюваної ззовні політики державного тероризму, інформаційно-психологічних чинників її забезпечення, регіональної специфіки організації злочинних угруповань необхідно підходити до кримінально-правової характеристики *терористичного акту як злочинного посягання не лише на громадську, а й на національну безпеку країни* (курсив мій. – Авт.) [12, с. 165].

Отже, потреба перегляду структури КК України та її термінологічного апарату, назви першого розділу Особливої частини детермінована у тому числі діяльністю названих вище терористичних організацій, метою яких є заподіяння шкоди нашої державі, а саме – насильницьке її знищення.

Недарма і сучасні дослідники відзначають, що до системи злочинів проти основ національної безпеки України варто відносити і масові заворушення (ст. 294), і терористичний акт (ст. 258 КК України) [13, с. 141]. Безпека держави – поняття комплексне. Говорити про її забезпечення можна лише у разі наукового осмислення різних аспектів функціонування та розвитку держави, а саме: політичних, економічних, соціальних, правових, ідеологічних, військових, інформаційних, екологічних, міжнародних. У загальному вигляді під безпекою держави, як однією з головних умов нормального розвитку людини та суспільства, розуміється захищеність якісного стану суспільних відносин, що забезпечують прогресивний розвиток людини та суспільства в конкретних історичних та природних умовах від небезпек, джерелом яких є внутрішні та зовнішні суперечності [14, с. 105].

Щодо діяльності терористичних організацій ДНР і ЛНР релевантним було б визначення терористичної організації як такої злочинної організації, мета й діяльність якої спрямовані на повалення держави або на заподіяння їй шкоди чи безпеці її громадян. Адже діяльність таких злочинних терористичних організацій *спрямована насамперед на знищення української держави*.

Слід чітко розуміти антиукраїнську спрямованість діяльності цих квазідержавних утворень. Об'єктивна реальність сучасного розвитку злочинності свідчить про необхідність наукової ревізії структури Особливої частини КК України в частині діяльності злочинних організацій, метою яких є знищення суверенної і незалежної України.

У Законі України «Про національну безпеку України» поняття національної та державної безпеки є відокремленими. Національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України *від реальних та потенційних загроз*. Державна безпека – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важли-

вих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру [15]. Очевидно, що «державна безпека» і «національна безпека» не є рівнозначними поняттями. Хоча в законі зміст їх викладено майже ідентично, відмінність полягає (виділено курсивом. – Авт.) лише у характеристиці загрози. Закон є недосконалим у цій частині, адже загроза воєнного чи невоєнного характеру є зовнішньою ознакою і не має безпосереднього відношення до змісту поняття, його сутнісного ядра. Зміст цих понять викладено ідентично – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності й демократичного конституційного ладу. Якщо це загроза від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру, то мовиться про державну безпеку, якщо будь-яка загроза переліченим цінностям – національна безпека. Такий поділ є поверхневим і умовним.

Оскільки узагальнено висновок, що поняття національної безпеки та державної безпеки є відмінними, то постає питання про співвідношення понять державної безпеки і безпеки держави. Вчені констатують, що «державна безпека» автоматично підміняє поняття «безпека держави», яке є конкретнішим та точнішим, ніж перше, але не таке придатне для політичного вжитку. В історичній ретроспективі вживання зазначених термінів у законодавчих актах зафіксоване після внесення змін до Конституції УРСР у 1990 році, яка закріплювала терміни «державна безпека» і «безпека держави» [16, с. 84] Ми не розглядаємо аналізовані поняття у політичній площині, а виключно – у кримінально-правовій. На моє переконання, «державна безпека» і «безпека держави» у кримінально-правовому вимірі є тотожними, як, наприклад, «права людини» і «людські права».

Неодноразово у своїх публікаціях пропонувала змінити назву аналізованого розділу на «Злочини проти держави» [4, с. 33]. У цьому контексті важливою є позиція розробників нового Кримінального кодексу України. У «найсвіжішій» редакції проекту КК України окрема книга (дев'ята) має назву «Кримінальні правопорушення проти держави та національної безпеки України»: Розділ 9.1. Злочини проти національної безпеки України; Розділ 9.2. Кримінальні правопорушення проти таємниці інформації, що належить державі; Розділ 9.3. Кримінальні правопорушення проти порядку перетинання державного кордону України та міграційного режиму; Розділ 9.4. Кримінальні правопорушення проти порядку публічної служби; Розділ 9.5. Кримінальні правопорушення проти доброчесності у публічній сфері; Розділ 9.6. Кримінальні правопорушення проти порядку декларування; Розділ 9.7. Кримінальні правопорушення проти порядку публічного управління; Розділ 9.8. Кримінальні правопорушення проти порядку виконання військового, мобілізаційного обов'язків, проходження альтернативної служби чи служби цивільного захисту [17]. Вчені піддають критиці такий підхід розробників нового КК України: «Вважаємо доцільним передбачити в проекті КК таку назву розділу 9.1 «Злочини проти національної безпеки України», яка цілком відповідатиме сучасному регуляторному законодавству» [18, с. 486]. Не можемо погодитись із цією думкою. По-перше, некоректно вносити зміни не в чинний кримінальний закон, а у його проект, який систематично редагується. Тож до вищого законодавчого органу може бути подано змістовно зовсім інший текст. По-друге, якщо регуляторне законодавство має недоліки, то це не означає «приреченість» Кримінального кодексу їх толерувати, а свідчить про необхідність вдосконалення регуляторного закону.

Вкрай небезпечно й недалекоглядно було применшувати значення держави як об'єкта кримінально-правової охорони. Слабка й незахищена держава не здатна захистити своїх громадян, їх права і свободи, гарантовані Конституцією України. Наразі ми переоцінюємо роль держави в житті пересічного громадянина.

Науковці зауважують, що до війни у жителів України було стабільно скептичне, якщо не негативне ставлення до ефективності держави загалом. Але після початку війни відбулося усвідомлення, що втрата державності позбавить жителів України фундаментальних прав, свобод і багатьох важливих благ, що існують у демократичних суспільствах. Приходить усвідомлення, що навіть в таких страшних умовах, в яких ми опинились, незалежна держава дає українцям те, що можна позитивно оцінювати не тільки в актуальному, а й у ретроспективному та прогностичному аспектах [9, с. 80]. У ст. 1 КК України «Завдання Кримінального кодексу України» зазначено, що Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням. Безумовно, у цій статті бракує згадки про

безпеку держави. Водночас дотримання вимоги справедливості під час здійснення правосуддя у воюючій країні є не просто імперативом, а й – «*conditio sine qua non* /«умова, без якої немає...» існування держави [19, с. 28]. Відповідно ефективна кримінально-правова охорона безпеки держави є «*conditio sine qua non*» захисту прав і свобод людини в Україні.

Висновки. Головний *інтерес України як соціальної і правової держави* – забезпечення прав людини. Історія України ХХІ століття свідчить, що слабка держава не здатна захистити права і свободи своїх громадян, гарантовані Конституцією України. Тому пріоритетною метою стратегії національної безпеки є, безперечно, безпека держави. Саме держава є імперативом в ієрархії цінностей кримінально-правової охорони, бо її вразливість та незахищеність зумовлює загрози для кожної людини та несе небезпеку для українського суспільства в цілому. Держава має обов'язок створення ефективної системи захисту власної безпеки для забезпечення прав і свобод своїх громадян, гарантованих Конституцією України.

Існує потреба перегляду структури КК України та її термінологічного апарату, зокрема назви першого розділу Особливої частини. Зокрема, українські реалії свідчать, що діяльність злочинних організацій на кшталт «ДНР», «ЛНР» спрямована проти української держави, а тому вони не можуть визнаватись суто терористичними.

Поняття національної безпеки та державної безпеки є відмінними, тому постає питання про співвідношення понять державної безпеки і безпеки держави. «Державна безпека» і «безпека держави» у кримінально-правовому вимірі є тотожними, як, до прикладу, «права людини» і «людські права». У цьому контексті важливою є позиція розробників нового Кримінального кодексу України. У «найсвіжішій» редакції проекту КК України окрема книга (дев'ята) має назву «Кримінальні правопорушення проти держави та національної безпеки України». Вкрай небезпечно і недалекоглядно було применшувати значення держави як об'єкта кримінально-правової охорони. Слабка й незахищена держава не здатна захистити своїх громадян, їх права і свободи, гарантовані Конституцією України. Ефективна кримінально-правова охорона безпеки держави є «*conditio sine qua non*» захисту прав і свобод людини в Україні. Обґрунтована доцільність зміни назви розділу I Особливої частини КК на «Злочини проти держави», у якому, зокрема, слід передбачити кримінальну відповідальність злочинних організацій антидержавної / антиукраїнської спрямованості.

Список використаних джерел

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення у 2024 р. *Офіц. вебсайт Офісу Генерального прокурора України*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 20.12.2019 № 2617-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>
3. Загиней-Заболотенко З. А. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне покарання за окремі форми колабораційної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 479–482.
4. Кваша О. О. Родовий об'єкт злочинів першого розділу Особливої частини Кримінального кодексу України: держава & національна безпека. *Право України*. 2022. № 11. С. 24–36.
5. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навчальний посібник. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.
6. Стратегія національної безпеки України, затв. Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
7. Новий тлумачний словник української мови: в 3 т. / уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. 2-е вид., виправ. Київ: АКОНІТ, 2008. Т. 1. 926 с.
8. Чорний Р. Л. Злочини проти основ національної безпеки за кримінальним правом України: монографія. Хмельницький: Хмельн. університет управління та права, 2018. 525 с.
9. Збереження і розвиток України в умовах війни та миру: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, Е. М. Лібанова, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький. Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ, 2024. 220 с.
10. Кваша О. О. Вдосконалення законодавства у сфері протидії організованим формам злочинності: ілюзії та реальність. *Правова держава*. Вип. 32. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2021. С. 394–403.

11. Кваша О. О. Реалізація особою права на необхідну оборону (в контексті захисту національної безпеки України). Проблеми підвищення ефективності кримінальної юстиції: колективна монографія / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка, Ю. Л. Бошицького. Київ: Ліра-К, 2021. С. 52–110.
12. Серкевич І. Р. Терористичний акт як злочин проти громадської та національної безпеки. *Теорія кримінально-правової кваліфікації як феномен української кримінально-правової доктрини*: тези доп. та повід. учасників наук.-практ. конф. (Львів, 16 січ. 2016 р.). Київ: АртЕк, 2016. С. 162–165.
13. Чуваков О. А. Злочини проти основ національної безпеки України: проблеми кримінально-правової теорії і практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2017. 362 с.
14. Павленко В. П. Щодо визначення поняття «безпека держави»: проблеми теорії та практики у сучасних умовах України. *Нове українське право*. Вип. 3, 2022. С. 103–110.
15. Про національну безпеку України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
16. Гордієнко С. Г., Доронін І. М. Державна безпека України в сучасних умовах: проблеми компетенції державних органів. *Інформація і право*. 2021. № 2 (37). С. 81–92. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/12_20.pdf
17. Текст проекту нового Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf>
18. Кузнецов В. В., Сийплові М. В., Нестерова І. А. Злочини проти основ національної безпеки України: нові виклики сьогодення. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 1. С. 483–489.
19. Кваша О. О. Правосуддя & справедливість: імператив під час війни: *Правосуддя в Україні під час війни: проблеми розгляду корупційних та воєнних злочинів (VI Київський полілог)*: матеріали VI Київського полілогу (Київ, 1 груд. 2023 р.). Київ, 2024. С. 28–31.

References

1. Iedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia u 2024 r. *Ofits. vebсайт Ofisu Heneralnoho prokurora Ukrainy*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kryminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
2. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo sproshchennia dosudovoho rozsliduvannya okremykh katehorii kryminalnykh pravoporushen: Zakon Ukrainy vid 20.12.2019 № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>
3. Zahynei-Zabolotenko Z. A. Pozbavlennia prava obiiimaty pevni posady abo zaimatysia pevnoiu diialnistiu yak osnovne pokarannia za okremi formy kolaboratsiinoi diialnosti. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2022. № 5. S. 479–482.
4. Kvascha O. O. Rodovyi ob'iekt zlochyniv pershoho rozdiliv Osoblyvoi chastyny Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: derzhava & natsionalna bezpeka. *Pravo Ukrainy*. 2022. № 11. S. 24–36.
5. Dudorov O. O., Khavroniuk M. I. Kryminalne pravo: Navchalnyi posibnyk. Kyiv: Vaite, 2014. 944 s.
6. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy, zatv. Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 26 travnia 2015 roku № 287/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
7. Novyi tlumachnyi slovnyk ukraïnskoi movy: v 3 t. / uklad.: V. Yaremenko, O. Slipushko. 2-e vyd., vyprav. Kyiv: AKONIT, 2008. T. 1. 926 s.
8. Chornyi R. L. Zlochyny proty osnov natsionalnoi bezpeky za kryminalnym pravom Ukrainy: monohrafiia. Khmelnytskyi: Khmeln. universytet upravlinnia ta prava, 2018. 525 s.
9. Zberezhennia i rozvytok Ukrainy v umovakh viiny ta myru: natsionalna dopovid / red. kol. S. I. Pyrozshkov, N. V. Khamitov, Ye. I. Holovakha, S. S. Dembitskyi, E. M. Libanova, O. V. Skrypniuk, S. V. Stoietskyi. Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. Kyiv, 2024. 220 s.
10. Kvascha O. O. Vdoskonalennia zakonodavstva u sferi protydii orhanizovanyim formam zlochynnosti: iliuzii ta realnist. *Pravova derzhava*. Vyp. 32. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2021. S. 394–403.
11. Kvascha O. O. Realizatsiia osoboïu prava na neobkhdnu oboronu (v konteksti zakhystu natsionalnoi bezpeky Ukrainy). Problemy pidvyshchennia efektyvnosti kryminalnoi yustytzii: kolektyvna monohrafiia / za zah. red. Yu. S. Shemshuchenka, Yu. L. Boshytskoho. Kyiv: Lira-K, 2021. S. 52–110.
12. Serkevych I. R. Terorystychnyi akt yak zlochyn proty hromadskoi ta natsionalnoi bezpeky. *Teoriia kryminalno-pravovoi kvalifikatsii yak fenomen ukraïnskoi kryminalno-pravovoi doktryny*: tezy dop. ta povid. uchastnykiv nauk.-prakt. konf. (m. Lviv, 16 sich. 2016 r.). Kyiv: ArtEk, 2016. S. 162–165.
13. Chuvakov O. A. Zlochyny proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy: problemy kryminalno-pravovoi teorii i praktyky: monohrafiia. Odessa: Feniks, 2017. 362 s.

14. Pavlenko V. P. Shchodo vyznachennia poniattia «bezpeka derzhavy»: problemy teorii ta praktyky u suchasnykh umovakh Ukrainy. *Nove ukrainske pravo*. Vyp. 3, 2022. S. 103–110.
15. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
16. Hordiienko S. H., Doronin I. M. Derzhavna bezpeka Ukrainy v suchasnykh umovakh: problemy kompetentsii derzhavnykh orhaniv. *Informatsiia i pravo*. 2021. № 2 (37). S. 81–92. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/12_20.pdf
17. Tekst proiektu novoho Kryminalnogo kodeksu Ukrainy. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf>
18. Kuznetsov V. V., Syiploki M. V., Nesterova I. A. Zlochyny proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy: novi vyklyky sohodennia. *Elektronne naukove vydannia «Analychno-porivnialne pravoznavstvo»*. 2023. N 1. S. 483–489.
19. Kvasha O. O. Pravosuddia & spravedlyvist: imperativ pid chas viiny: *Pravosuddia v Ukraini pid chas viiny: problemy rozghliadu koruptsiinykh ta voiennykh zlochyniv (VI Kyivskiy poliloh)*: materialy VI Kyivskoho polilohu (m. Kyiv, 1 hrud.2023 r.). Kyiv, 2024. S. 28–31.

Кваша О. О. Кримінально-правова охорона державної безпеки України

Історія України ХХІ століття свідчить, що слабка держава не здатна захистити права і свободи своїх громадян, гарантовані Конституцією України. Тому пріоритетною метою стратегії національної безпеки є, безперечно, безпека держави. Саме держава є імперативом ієрархії цінностей кримінально-правової охорони, бо її вразливість і незахищеність зумовлює загрози для кожної людини та несе небезпеку для українського суспільства в цілому. Держава має обов'язок створення ефективної системи захисту власної безпеки для забезпечення прав і свобод своїх громадян, гарантованих Конституцією України.

Існує потреба перегляду структури КК України та її термінологічного апарату, зокрема назви першого розділу Особливої частини. Українські реалії свідчать, що діяльність злочинних організацій на кшталт «ДНР», «ЛНР» спрямована проти української держави, а тому вони не можуть визнаватись суто терористичними.

«Державна безпека» і «безпека держави» у кримінально-правовому вимірі є тотожними, як, до прикладу, «права людини» і «людські права». У цьому контексті важливою є позиція розробників нового Кримінального кодексу України, де має місце книга 9 під назвою «Кримінальні правопорушення проти держави та національної безпеки України». Вкрай небезпечно і недалекоглядно багато років на всіх рівнях применшувалось значення держави як об'єкта кримінально-правової охорони. Слабка й незахищена держава не здатна захистити своїх громадян, їх права і свободи, гарантовані Конституцією України. Ефективна кримінально-правова охорона безпеки держави є «conditio sine qua non» захисту прав і свобод людини в Україні. Обґрунтована доцільність зміни назви розділу I Особливої частини КК на «Злочини проти держави», у якому, зокрема, слід передбачити кримінальну відповідальність злочинних організацій антидержавної / антиукраїнської спрямованості.

Ключові слова: національна безпека, безпека держави, державна безпека, злочинна організація, терористична організація, об'єкт кримінально-правової охорони, антидержавна спрямованість, антиукраїнська спрямованість, війна, мир, кримінальна відповідальність, регулятивне законодавство.

Kvasha O. O. Criminal law protection of state security of Ukraine

The ten-year-long Russian-Ukrainian war actualized not only the problem of improving domestic criminal legislation, but also the revision of established concepts and approaches in legal science. First of all, it is about the criminal law protection of the foundations of national security. Since 2014, the number of crimes against the foundations of Ukraine's national security has increased exponentially. The history of Ukraine in the 21st century shows that a weak state is unable to protect the rights and freedoms of its citizens guaranteed by the Constitution of Ukraine. Therefore, the priority goal of the national security strategy is undoubtedly the security of the state. It is the state that is the imperative of the hierarchy of values of criminal law protection, because its vulnerability and insecurity causes threats to every person and poses a danger to Ukrainian society as a whole. The state has the duty to create an effective system of protection of its own security to ensure the rights and freedoms of its citizens, guaranteed by the Constitution of Ukraine.

There is a need to revise the structure of the Criminal Code of Ukraine and its terminological apparatus, in particular the title of the first section of the Special Part. Ukrainian realities show that the activities of criminal organizations such as «DPR» and «LPR» are directed against the Ukrainian state, and therefore they cannot be recognized as purely terrorist.

«State security» and «state security» in the criminal law dimension are identical, like «human rights» and «human rights». In this context, the position of the developers of the new Criminal Code of Ukraine, where book

9 entitled «Criminal offenses against the state and national security of Ukraine» takes place, is important. The importance of the state as an object of criminal law protection has been downplayed at all levels in an extremely dangerous and short-sighted way for many years. A weak and unprotected state is unable to protect its citizens, their rights and freedoms guaranteed by the Constitution of Ukraine. Effective criminal law protection of state security is a «conditio sine qua non» for the protection of human rights and freedoms in Ukraine. Reasonable expediency of changing the title of Chapter I of the Special Part of the Criminal Code to «Crimes against the State», which, in particular, should provide for the criminal liability of criminal organizations of anti-state/anti-Ukrainian orientation.

Key words: national security, state security, state security, criminal organization, terrorist organization, object of criminal law protection, anti-state orientation, anti-Ukrainian orientation, war, peace, criminal liability, regulatory legislation.

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-44-51